

УДК 811.161.2'373/374

DOI <https://doi.org/10.32689/maup.philol.2024.1.6>**Олена КУЧЕРЕНКО**

кандидат філологічних наук, провідний науковий співробітник
відділу компаративістики інформаційно-освітніх інновацій,
Інститут цифровізації освіти Національної академії педагогічних наук України,
kucherenkoef@gmail.com
ORCID: 0000-0001-8734-9587

Олена РАДЧЕНКО

старший викладач, кафедра ділової іноземної мови та перекладу, факультет іноземних мов,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна,
o.i.radchenko@karazin.ua
ORCID: 0000-0001-8895-3567

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНА ДИНАМІКА ДЕЯКИХ НОМІНАЦІЙ НА ПОЗНАЧЕННЯ ПОНЯТЬ «ГРОШОВА ОДИНИЦЯ», «ГРОШОВИЙ ЗНАК» ТА «ГРОШОВА СИСТЕМА» В УКРАЇНСЬКОМУ СЛОВНИКАРСТВІ

Мета розвідки. Важливий аспект аналізу та дослідження лексики загалом становить фінансово-економічна термінологія як сутнісний складник загальної сучасної української термінологічної системи. Актуальною для вивчення постає еволюція функціонування загальноовживаних номінацій і поступове залучання їх до ключових термінів фахової лексики. Ставимо за мету аналіз подання у тлумачній лексикографії певних загальноовживаних номінацій, що згодом характеризують фінансово-економічний термінологічний фонд. Зазначена мета надає можливість докладно опрацювати різноманітний лексичний ресурс національної мови, пізнавати внутрішні закони її функціонування, відстоювати самобутність розбудови української мови.

Методологія. У пропонованій розвідці застосовуються спостереження, порівняльно-історичний аналіз як методи наукового пізнання семантичних змін номінацій.

Наукова новизна. Склад українського фінансово-економічного термінологічного поля збагачується завдяки процесам термінологізації загальноовживаних лексем, використанню запозичених термінономінацій в українському фаховому мовленні з урахуванням міжнародних та національних особливостей визначень понять кожної термінологічної одиниці.

Для нормалізації та стандартизації термінологічного складу загальнонаціональної мови важливими мають бути розгляд семантичних змін загальноовживаних лексем (а саме: гроші, гривня, валюта) на різних історичних етапах, прослідкування поступових процесів термінологізації та формування нових термінологічних систем, у яких активно функціонують зазначені до аналізу номінації. Необхідно урахувати інтралінгвальні та екстралінгвальні ознаки кожного історичного періоду, які відбиваються в українських лексикографічних джерелах, у тлумаченнях та коментарях до цих номінацій.

Висновки. Унормоване подання лексем на позначення понять «грошова одиниця», «грошовий знак» та «грошова система» в українських загальних і термінологічних словникових виданнях (зокрема і в онлайн-лексикографії), довідниках, наукових публікаціях сприятиме не тільки їхній уніфікованій фіксації, але й удосконаленню лексичних, морфологічних, синтаксичних, акцентуаційних норм. Отже, термінологічна підсистема української національної літературної мови повсякчас відповідатиме нормам і в новітній друкованій та онлайн-лексикографії.

Ключові слова: термінологізація номінацій, фінансово-економічна термінологія, унормовування українського словникарства.

Olena Kucherenko, Olena Radchenko. THE EVOLUTION OF LEXICAL SEMANTICS DYNAMICS OF CERTAIN NOMINATIONS TO DEFINE THE CONCEPTS MONETARY UNIT/ГРОШОВА ОДИНИЦЯ, MONETARY SYMBOL/ГРОШОВИЙ ЗНАК, MONETARY SYSTEM/ГРОШОВА СИСТЕМА IN UKRAINIAN LEXICOGRAPHY

The research aim. The article deals with an important aspect of analysis and research of certain concepts concerning financial and economic terminology which is an essential component of the whole contemporary Ukrainian terminology system. The evolution of functioning of commonly used nominations and the process of their gradual involvement as the key terms of professional vocabulary determine the relevance of the present study. The research attempts to analyze presented in the explanatory dictionaries certain commonly used nominations which subsequently characterize the financial and economic terminological fund. The specified goal is an opportunity to study in detail the diverse lexical resource of the national language, learn the internal laws of its functioning, uphold the identity of the Ukrainian language development.

Research methods are subordinate to the aim and tasks of the study. They are based on observations and comparative historical analysis, i.e., scientific methods for studying semantic changes of nominations.

Scientific novelty of the research. The system of the Ukrainian financial and economic terminological field is enriched due to the terminologization of commonly used lexemes and application of loanwords in the Ukrainian

language for professional purposes, considering international and national characteristics of the concept definitions of each terminological unit.

In order to uniform norms and standards of the national language terminological system, we analyze the semantic changes of commonly used lexemes (money, hryvnia and currency) at different historical stages and trace the gradual processes of the terminologization and formation of new terminological systems in which the above-mentioned nominations are actively used. Also the intralingual and extralingual elements of each historical period, which are reflected in Ukrainian lexicographic sources, in interpretations and comments on these nominations are considered.

Conclusions. We uniformed the presentation of lexical item concepts such as MONETARY UNIT/ ГРОШОВА ОДИНИЦЯ, MONETARY SIGN/ ГРОШОВИЙ ЗНАК and MONETARY SYSTEM/ ГРОШОВА СИСТЕМА in general and terminological dictionaries of the Ukrainian language and, in particular, online lexicography, reference books, scientific publications that will contribute not only to their unified recording, but also to the improvement of their lexical, morphological, syntactic and accentuation norms. Therefore, the terminological subsystem of the Ukrainian literary language will always comply with the norms of the latest published and online lexicography.

Key words: financial and economic terminology, terminologization of a nomination, unification of Ukrainian lexicography.

Актуальність проблеми. Лексичний фонд української мови перебуває у постійному саморозвитку та еволюції. Актуальною для опрацювання постає динаміка функціонування загальноновживаних номінацій та поступове входження їх до ключових термінів фахової лексики. Аналіз певних номінацій у тлумачній лексикографії, що характеризують сучасну фінансово-економічну термінологію, надає можливості дослідити різноманітний лексичний ресурс національної мови, пізнати внутрішні закони її функціонування, відстоювати самобутність розбудови мовної системи української мови.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Процеси перебудови української лексичної системи досліджуються науковцями повсякчас [3; 16; 17; 18]. Особливості лексичної системи української мови та її термінологічної підсистеми ставали об'єктами наукових розвідок багатьох мовознавців [16; 17; 18]. Важливий аспект спостереження та вивчення лексики становить фінансово-економічна термінологія як сутнісний складник сучасної української термінологічної системи взагалі [2; 19]. Склад українського фінансово-економічного термінологічного фонду збагачується завдяки процесам термінологізації загальноновживаних лексем, використанню запозичених термінономінацій в українському мовленні з урахуванням міжнародних та національних особливостей визначень понять кожної термінологічної одиниці.

Визначення мети та основних завдань дослідження. Надзвичайно актуальними для нормалізації та стандартизації термінології, як складника загальнонаціональної мови, мають бути аналіз семантичних змін певних загальноновживаних лексем у різні періоди мовного розвитку, спостереження поступових процесів термінологізації, опрацювання функціонування та шляхів розбудови нових термінологічних підсистем, що характеризують українську наукову мову.

Унормоване подання номінацій на позначення понять «грошова одиниця», «грошовий знак» та «грошова система» в українських загальних і термінологічних словникових виданнях (зокрема і в онлайн-словникарстві), довідниках, наукових публікаціях сприятиме не тільки їхній уніфікованій фіксації, але й удосконаленню лексичних, морфологічних, синтаксичних, акцентуаційних норм. Термінологічна підсистема української національної літературної мови завдяки усебічному опрацюванню відповідатиме нормам і в новітній друкованій та онлайн-лексикографії.

Ставимо за мету статті аналіз подання у тлумачній лексикографії певних загальноновживаних номінацій, що згодом характеризують фінансово-економічний термінологічний фонд та потребують нормалізації та стандартизації.

Методологія. У пропонованій розвідці застосовуються спостереження, порівняльно-історичний аналіз як методи наукового пізнання семантичних змін номінацій.

Виклад основного матеріалу та мети дослідження. Інтралінгвальні та екстралінгвальні ознаки відповідного історичного періоду відбиваються в українських лексикографічних джерелах, у тлумаченнях та коментарях до номінацій на означення відповідних понять.

До лексико-семантичного аналізу на позначення понять «грошова одиниця», «грошовий знак» та «грошова система» у нашій розвідці обрано номінації *гроші*, *гривня* та *валюта*. Динамічні зміни значень узятих до розгляду лексем наявні в опрацьованому нами українському словникарстві. Лексичні одиниці, означені вище до аналізу, функціонують у мовленні як загальноновживані, згодом набувають термінологічного значення та стають стрижневими термінами для фінансово-економічного термінофонду – складника української наукової мови.

Лексема «гроші» застосовувалася у повсякденному житті, оскільки економічні чинники були та залишаються одними з визначальних для розвитку будь-якого суспільства. Найповніше українське лексикографічне видання до початку ХХ століття – «Словарь української мови» за редакцією Б. Грінченка – містить номінацію «гроші». З наведених прикладів до неї, окрім наданих граматичних варіантів закінчень орудного відмінка, цікавими постають антонімічні за семантичним навантаженням словосполучення «йти в гроші», тобто підвищувати ціну, та «виходити з грошей»: «Гроші, -шей, ж. Деньги. Грошей багацько, а щастя мало. Ном. № 1434. Грошей – як у жиди. Твор. пад. Грошіма і грішми. З грішми дурня-невігласа почитують. Ном. № 1431. В гроші йти. Піднімається вь цене. Кінь молодий в гроші йде, а старий виходить. Ном. № 10230. З грошей виходити, гроші губити, падать вь цене. Старий (кінь з грошей) виходить. Ном. № 10230» [7, т. 1, с. 331]. Як синонімічні до гроші, наведено тут також збірні іменники грошаччя («Грошаччя, -ччя, с, соб. Деньги, деньга. Тепер мужики позаводили грошаччя та й скуповують у панів землю») [7, т. 1, с. 331] та грошва («Грошва, -ви, ж, соб. Деньги, деньга») [7, т. 1, с. 331].

Різноманітна низка інших синонімічних до номінації «гроші» презентована у словникові А. Кримського: «Деньга – грошва, гріш (р. гроша). [Грошви багацько мали. А заробіте яку копійку, зложите до купи, от і гріш буде про всякий випадок] (Коцюб.)» [6, т. 1, с. 284] та «Деньги – гроші, гріш (р. гроша), (средства)–кошт, шутл. купило, платило, побрязкачі» [6, т. 1, с. 284]. Тут гроші, грошва або гріш – не тільки цінні знаки при купівлі-продажу, тобто грошові одиниці, але й капітал або кошт, що стають мірилом статків громадян. Лексема «гроші» набуває ознак багатозначної, формується полісемічна номінація. Синонімічні новотвори цього історичного періоду, утворені за українськими словотвірними моделями (купило, платило та побрязкачі (із позначкою шутл.)), різноманітні. Ці номінації використовуються не тільки на позначення грошових знаків чи грошових одиниць, завдяки яким виконуються певні платіжні операції, але й означають обсяг грошових накопичень, капітал. До прикладу похідний від брязкотити множинний іменник побрязкачі, гріш, кошт мають значення чималої кількості, окрім платіжної спроможності.

У передмові до лексикографічного видання початку ХХ століття А. Кримського зазначено, що воно містить терміни, зокрема бухгалтерські. Номінація «гроші» не має термінологіч-

ної позначки. Однак у словникові вміщено значну кількість словосполучень із ключовим словом «гроші», що теж не позначені як терміносполуки, хоча характеризують бухгалтерську справу («Большие деньги – великі гроші, великий гріш, великі кошти, грошва» [6, т. 1, с. 284]; «Мелкие деньги – дрібняки» [6, т. 1, с. 284]; «Наличные деньги – готові гроші, готівка (редко) готовизна, готовик» [6, т. 1, с. 284]; «Кормовые деньги – харчове, харчові гроші» [6, т. 1, с. 284]; «Прогонные деньги – прогони» [6, т. 1, с. 284]). Наявність різноманітних використовуваних лексичних одиниць свідчить і про сталий самобутній розвиток української мови, зокрема термінологічної, і про подальшу поступову термінологізацію загальноживаних номінацій. Підтвердженням зазначеного постає у цьому словниковому виданні не тільки твірний іменник «гроші», але й похідний прикметник з наведеними варіантними суфіксами «грошевий / грошовий». Згадані лексичні одиниці застосовувані як самостійно, так і у складі багатьох словосполучень («Обратит вь деньги – повернути в гроші, згрошити» [6, т. 1, с. 284]; «Денежные повинности – оплатки. [Оплатки тії за хату заплатили: і городські, і земські, і в казну, і ще якісь]» [6, т. 1, с. 283]; «Денежное пособие – підсобні гроші, гроше[о]ва допомога. [Два рази давали з заводу по карбованцю підсобних грошей]» [6, т. 1, с. 283]; «Денежный штраф – пеня, грошова кара» [6, т. 1, с. 283]; «Денежный сбор – збирання грошей» [6, т. 1, с. 283]; «Денежное обращение – обіг грошей») [6, т. 1, с. 283]. Деякі з наведених вище лексем та словосполучень згодом набувають термінологічного значення та входять до складу сучасних терміносистем (пор. обіг грошей, грошова допомога, пеня, готові гроші), а деякі – характеризують фінансову царину виключно цього історичного періоду (грошва, оплатки, готовизна, готовик, дрібняки, харчове, прогони, підсобні гроші, грошова кара, повернути в гроші, згрошити). Кількісно переважають множинні та збірні іменники.

«Практичний словник синонімів української мови» Св. Караванського наводить до номінації «гроші» такі ж синонімічні лексеми, як у А. Кримського (купило, побрязкачі, готівка, (готові) гроші), та інші, серед яких з'являється багато запозичень – (паперові) асигнації, банкноти, кредитки, валюта, а також українські новотвори – (срібні) срібняки, (мідні) мідняки (пор. «Гроші, мн., (паперові) асигнації, банкноти, кредитки, фам. валюта, монета, купило, побрязкачі, фінанси; (готові)

гроші, готівка; (срібні) срібняки, (мідні) мідняки») [5, с. 77]. До складу літературної української мови, до її термінологічної системи та відповідних підсистем, що формуються, поступово входять терміни міжнародної фінансової термінології на позначення понять «грошова одиниця», «грошовий знак». Використовуються запозичення з багатьох мов: з англійської – *банкноти*, з італійської – *валюта*, з французької – *фінанси*, з латинської – *асигнація*, *кредит*.

Уже як багатозначну загальноживану номінацію «гроші» подає «Словник української мови» в 11-ти томах: «Гроші, ей, мн. 1. Металеві і паперові знаки, що є мірою вартості при купівлі і продажу. Готові гроші див. готовий. 2. Капітал, статок» [12, т. 2, с. 177].

Акцентні та варіантні граматичні норми до вживання полісемічної лексичної одиниці «гроші» презентує «Словник української мови» у 20-ти томах. Зазначене академічне видання надає два термінологічних словосполучення фінансово-економічної царини *готові гроші* та *паперові гроші* й розмовний синонімічний відповідник *готівка* до унормованого термінологічного словосполучення *готові гроші*: «Гроші, грошей, ор. грошей, ор. грішми і грошима, мн. 1. Металеві та паперові знаки, що є мірою вартості при купівлі та продажу. 2. Капітал, статок, кошти. Не в грошах щастя (прислів'я). (5) Готові гроші, розм. – гроші, які є в наявності; готівка. (6) Паперові гроші – видрукувані на папері знаки, запроваджені державою як міра вартості при купівлі й продажу» [14, т. 3, с. 686].

Не позначено у цьому найповнішому сучасному українському тлумачному словникові, що загальноживане слово *гроші* та похідний прикметник *грошовий* (лексема *грошевий* не відповідає сучасній морфологічній літературній нормі, стосується розмовного мовлення). *Грошовий* у складі численних термінологічних словосполучень набуває термінологічного значення для системи літературної української мови (пор. «Грошовий, а, е. розм., рідко грошевий, а, е. Прикм. до гроші. // Виражений грошима, у формі грошей. Постараюся, що тільки зможу, зробити для грошової допомоги [І. Франкові] (М. Коцюбинський) // Стос. до грошей (у 2 знач.), фінансових справ. Банки відіграють велику роль у підтриманні довіри до грошової системи (з мови документів)» [14, т. 3, с. 686]). Вищезгадані лексичні одиниці утворюють або входять до складу ключових термінономінацій (із надзвичайно розгалуженою системою гіперо – гіпонімічних зв'язків) українських фінансово-економічних термінологічних систем та підсистем, які

характеризують сутнісні напрямки розвитку економіки та фінансів (пор. *гроші*, «гарячі» *гроші*, *готівкові гроші*, *грошовий обіг*, *грошова одиниця*, *грошовий ринок*, *грошова політика*, *грошова система*, *електронні гроші* та ін.). Сучасні українські термінологічні словники з економіки і фінансів, нормативні документи та відповідні стандарти обов'язково містять термін *гроші* та термінологічні сполучення з ним або прикметником *грошовий* і визначення відповідних понять [2].

Система зв'язків між термінологічними одиницями на рівні понять і визначень понять надзвичайно розгалужена, що підтверджується активним використанням в сучасних українських наукових та нормативних джерелах фінансово-економічної царини. Фінансово-економічна термінологічна система та підсистема у її складі повсякчас змінюються, їхній подальший розвиток загалом визначатиметься у подальшому динамікою змін лінгвістичних та позалінгвістичних чинників українського та міжнародного термінологічних фондів.

Синонімічна низка слів до «гроші» із семантичним навантаженням «грошовий знак для купівлі-продажу» у новітніх словниках суттєво урізноманітнюється. Можна спостерігати збірні номінації (*копійка*, *монета*, *гріш*), запозичені – (*банкноти*, *валюта*), розмовні з експресивними афіксами – (*грошенята*, *грошки*) (пор. «Гроші (металеві і паперові знаки вартості товару), розм. грошенята, зб. копійка, монета, гріш, (лише паперові) банкноти, (іноземна) валюта// грошові знаки») [11, с. 256].

Сучасна номінація *гривня* тлумачиться передовсім як «грошова одиниця», «грошовий знак». У багатьох українських лексикографічних виданнях зафіксовано лексеми *гривна* та *гривня*, водночас спостережено неабияку лексико-семантичну динаміку цих слів.

До номінації *гривня* «Словарь української мови» за ред. Б. Грінченка подає таке тлумачення: «Гривня, ні, ж.1. Медная монета в 3 к., в иныхъ местностяхъ в 2 ½ коп. О.1861. XI. 109;1862.IV.94. Став у брамі з мішком грошей і усім дав по гривні. Рудч. Ск. III63. Сказав на гривню правди. Ном. №6900. 2. золота: червонець. Обдарована Марусенька гривнями золотими, талярами битими. Лукаш.153» [7, т. 1, с. 490]. Різниця двох основних значень цього слова у згаданому виданні полягає в матеріалі (срібло чи золото) та у номінальній цінності саме монети як грошової одиниці. Іменника *гривна* у зазначеному словнику немає.

Тільки лексему *гривня* із синонімічними похідними одиницями з двома афік-

сами української словотвірної моделі *гривня* та *гривняга* також надає А.Кримський: «Гривна – гривня, (пренебр.) гривняка, гривняга» [6, т. 1, с. 256]. Обидва згадані словники містять однокореневу номінацію до *гривня* – *гривеник*: «Гривеник, ка. Монета въ 10 коп.» [7, т. 1, с. 489] та «Гривенник – сороківка (сорок коп. на асигн.) двадцятка (20 грошей), гривеник (серебр. 10 коп. монетка), десятник (зап.). [Той гудзик як десятничок завбільшки, а другий – більш од гривні (Свидн.)]» [6, т. 1, с. 256]. У А. Кримського представлено не тільки розширену низку синонімів, але й позначено, що *десятник* западне українське діалектне слово. Похідних від *гривня* прикметників в обох згаданих лексикографічних виданнях не міститься.

Натомість «Етимологічний словник української мови» у 7 томах вміщує лексеми *гривня* та *гривна* на означення поняття «грошова одиниця»: «Гривня – мідна монета в три або дві з половиною копійки; золота і срібна монета, гривеник [гривень]; п'ять копійок; п'ятнадцять копійок» [1, т. 1, с. 593] та «Гривна – грошова одиниця у вигляді злитка срібла, металева прикраса на шії. Первісне значення «намисто» доповнилось в окремих мовах значенням «грошова одиниця» внаслідок звичаю робити намисто з монет» [1, т. 1, с. 593]. *Гривня*, *гривеник* – це передовсім монети різної вартості. Номінація *гривна* у цьому словникові означає і зливоч коштовного металу, і коштовну шийну жіночу прикрасу, намисто з монет.

Суттєві відмінності у значеннях лексичних одиниць *гривня* та *гривна* зафіксовано у словнику української мови в 11 томах, де *гривня* є полісемічним словом: «Гривня – 1. У стародавній Русі – срібний злиток вагою близько фунта, який служив основною грошовою одиницею. 2. Мідна монета в три, а в деяких місцях – у дві з половиною копійки. 3. заст., рідко. Те саме, що гривеник» [13, т. 2, с. 166]. *Гривня* означає грошову одиницю у вигляді срібного зливка або монети. Лексема *гривна* у цитованому словниковому виданні однозначна, жіноча металева прикраса: (пор. «Гривна, и, ж. Металева прикраса у вигляді обруча, яку носили на шії») [13, т. 2, с. 166]. Розмежування лексичних значень *гривня* та *гривна* відбувається також завдяки різниці відповідних закінчень.

Полісемію слова *гривня* презентує також академічний словник української мови у 20 томах: «Гривня, і, ж. 1. Грошова одиниця України (з 1996 р.), що дорівнює 100 копійкам. Назва української грошової одиниці «гривня» рос. мовою відтворюється «гривня»

(а не «гривна») (з наук. літ.). 2. У стародавній Русі – срібний зливоч вагою близько фунта, який служив основною грошовою одиницею. 3. Мідна монета в три, а в деяких місцях – у дві з половиною копійки. 4. заст., рідко. Те саме, що гривеник» [15, т. 3, с. 681]. Передовсім лексема *гривня* означає саме українську грошову одиницю й відповідний грошовий знак певної вартості. Значення номінації *гривня* як срібного зливка, мідної монети чи гривеника є застарілими. Проте відповідну позначку надано тільки до останнього значення лексичної одиниці.

У цьому словниковому виданні на відміну від попереднього (де вона відсутня) надано однокореневу прикметникову номінацію *гривневий* із зазначенням нормативного наголошування *гривневий*, а не *гривневий*: «Гривневий, а, е. Прикм. до гривня. У вересні гривневий курс, нарешті, вийшов зі стану замороження (з газ.); // Виражений у гривнях. Безперечно, зручно мати гривневий і валютний рахунок в одному банку (з наук.-попул. літ.). Гривнева вартість» [15, т. 3, с. 681]. У коментарях до *гривневий* наведено термінологічні сполуки *гривневий курс*, *гривневий рахунок*, *гривнева вартість*, щоправда без позначок належності до певної термінологічної системи. Отже, лексичний фонд української наукової мови розширюється завдяки терміну *гривня* та двокомпонентним терміносполученням фінансово-економічної царини із *гривневий* (пор. *гривня*, *курс гривні*, *гривневий курс*, *гривневий рахунок*, *гривнева вартість* тощо).

На позначення поняття *грошової одиниці* уперше зафіксовано у словникові Св. Караванського запозичення з італійської *валюта* із позначкою фам., тобто фамільярно. За тих часів номінація *валюта* не відповідала лексичній нормі української мови. Натомість функціонує багато запозичених та питомих одиниць, що тоді були синонімами до неї (пор. *асигнації*, *банкноти*, *кредитки*, *монета*, *купило*, *побрязкачі*, *(готові) гроші*, *готівка*, *(срібні) срібняки*, *(мідні) мідняки*).

«Словник іншомовних слів» за редакцією О. Мельничука не містить лексеми *валюта* на означення грошової одиниці, що, напевно, зумовлено ідеологічними настановами радянської доби, за якої він укладався. Цікавим є те, що видання натомість надає омонімічний до *валюта* архітектурний термін (пор. «Валюта (від лат. *voluta* – сувій, згорток) – скульптурна ozdoba у вигляді спірального звитка з очком у центрі, наприклад, на іонічній капітелі») [8, с. 146].

Екстралінгвістичні (ідеологічні) чинники позначилися на тлумаченні багатозначної

номінації валюта й в академічному виданні 70-х – 80-х років минулого тисячоліття: «Валюта, и, ж. 1. Грошова одиниця, прийнята за основу грошової системи держави (карбованець, крона, долар і т. ін.). Ви чудесно розумієте, мій друже, що радянські карбованці цілком достойна валюта щоб змагатися з долларом (Ле, В снопі..., 1960, 226); // збірн. Інфляція [у буржуазних країнах] призводить до зростання спекуляції золотом та іноземною валютою, що також дає прибутки [Вісник АН, 6, 1957, 19.] 2. Тип грошової системи, що діє в країні. Золота валюта; паперова валюта, срібна валюта» [12, т. 1, с. 286]. Лексема валюта використовується на позначення понять «грошова одиниця», «грошовий знак» та «різновид грошової системи».

У тлумаченні до валюта 20 – томовий академічний тлумачний словник української мови не тільки додає нові значення. Лексична одиниця валюта – це і міжнародна грошова одиниця, і міжнародний грошовий знак, і міжнародна грошова система. Номінація валюта у словнику деїдеологізована, стає синонімом до гривня на позначення грошової одиниці української держави. Окрім того, лексична одиниця валюта презентована як однокомпонентний термін, і як складник багатьох термінологічних сполучень із позначкою фінансова система (пор. валюта першої категорії, валюта вищої категорії, валюта звітності, валюта платежу, конвертована валюта, неконвертована валюта, національна валюта, вільноконвертована валюта, готівкова валюта, безготівкова валюта, резервна валюта, тверда валюта, електронна валюта та ін.).

Словосполучення електронна валюта та електронні гроші функціонують у сучасному усному та писемному спілкуванні як синонімічні. Вони характеризують особливості певного типу грошової системи, яка застосовується в державі. Активно використовується також синонімічний до наведених вище двокомпонентних одиниць іншомовний термін-компонит криптовалюта (часто розмовна лексема

крипта) з численними новотворами (пор. криптогаманець, крипторахунки, крипторинки, криптозрахунки, криптоекономіка тощо).

На позначення різновиду електронної або цифрової валюти, тобто першої криптовалюти, а також певної платіжної системи послугуються запозиченням з англійської біткоїн, яке активно увійшло до сучасної української термінологічної мови: (пор. «Біткоїн 1. Централізована електронна (віртуальна) валюта. 2. Платіжна система, яка використовує біткоїн як одиницю розрахунків») [4]. У сучасному фаховому спілкуванні користуються синонімами електронні гроші, електронна валюта, криптовалюта до англійського запозичення біткоїн. До активного лексичного фонду української мови саме зараз входять наведені вище синонімічні одиниці. Наприклад, у словнику іншомовних слів за редакцією С. Я. Єрмоленка, виданому у 2006 році, відсутні лексеми на позначення електронної валюти та системи обігу криптовалюти, а тепер маємо для користування словник найпопулярніших криптовалютних термінів [9; 10]. Сучасна українська фінансово-економічна терміносистема застосовує як питомі терміни, так і чужомовні, серед яких значна кількість з англійської мови. Варто приділяти особливу увагу процесам нормалізації та стандартизації новітніх термінів, обираючи доцільне використання національних та міжнародних одиниць.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Таким чином, дослідження динаміки розвитку семантики проаналізованих загальноновживаних номінацій до стрижневих термінів фінансово-економічного фонду сприятиме нормативному функціонуванню української мови як загальної національної системи. Опрацювання еволюції лексичного матеріалу повинно враховувати міжнародні інтеграційні процеси функціонування мов, а також самобутній сталий розвиток української.

У подальшому ставимо за мету укладання загального реєстру термінологізованих одиниць фінансово-економічної царини.

Література:

1. Етимологічний словник української мови : в 7 т. уклад. : О. М. Мельничук та ін. Київ : Наук. думка, 1982. Т. 1 : А – Г. 632 с.
2. Загородній А. Г., Вознюк Г. Л. Фінансово-економічний словник. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2011. 844 с.
3. Ментинська І. Б. Сучасний стан та перспективи онлайн-лексикографії комп'ютерної галузі. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Філологічні науки»*. 2022. № 2(24). С. 201–213. DOI: 10.32342/2523-4463-2022-2-24-17
4. Новий словник іншомовних слів. URL: <https://www.jnsm.com.ua/sis/index.shtml> (дата звернення: 20.03.2024)

5. Практичний словник синонімів української мови: близько 20000 синонімічних рядів / уклад. : Святослав Караванський. Львів : БаК, 2012. 523 с.
6. Російсько-український академічний словник / гол. ред. А. Е. Кримський. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2016. Т. 1 : А – Ж. 290 с.
7. Словарь української мови : в 4 т. / за ред. Б. Грінченка. Київ: Горно, 1907. Т. 1: А – Ж. 494 с.
8. Словник іншомовних слів / за ред. О. С. Мельничука. Київ : Українська радянська енциклопедія, 1974. 865 с.
9. Словник іншомовних слів / за ред. С. Я. Єрмоленка. Харків: Фоліо, 2006. 623 с.
10. Словник найпопулярніших криптовалютних термінів. URL: <https://finances.in.ua/slovnuk-pajropuliarnishykh-kryptovaliutnykh-terminiv> (дата звернення: 20.03.2024).
11. Словник синонімів української мови / за ред. Л. М. Полюги. Київ : Довіра, 2001. 477 с.
12. Словник української мови : в 11 т. / гол. ред. І. Л. Білодід. Київ : Наук. думка, 1970. Т. 1 : А – В. 799 с.
13. Словник української мови : в 11 т. / гол. ред. І. Л. Білодід. Київ : Наук. думка, 1971. Т. 2 : Г – Ж. 876 с.
14. Словник української мови : у 20 т. / гол. ред. В. М. Русанівський. Київ: Наук. думка, 2013. Т. 2. : В – відсріблитися. 975 с.
15. Словник української мови : у 20 т. / гол. ред. В. М. Русанівський. Київ : Наук. думка, 2013. Т. 3 : Відставання – гуральня. 1119 с.
16. Термінологічний вісник: Збірник наукових праць, відп. ред. Л. В. Туровська. Київ: Інститут української мови НАНУ, 2019. Вип. 5. 408 с.
17. Термінологічний вісник : збірник наукових праць, відп. ред. І. А. Казимилова. Київ : Інститут української мови НАНУ, 2023. Вип. 7. 489 с.
18. Томіленко Л. М. Термінологічна лексика в сучасній тлумачній лексикографії української літературної мови: монографія. Івано-Франківськ : Фоліант, 2015. 160 с.
19. Чорновол Г. В. Особливості використання термінів економіки сучасними електронними ЗМІ. *Термінологічний вісник*, 2017. Вип. 4. С. 289–294.